

УДК 271.4-773(477.86)“1881/1920”:929(038)

РУСЛАН ДЕЛЯТИНСЬКИЙ, кандидат історичних наук,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
факультету богословських і гуманітарних наук, науковий
співробітник Науково-дослідного інституту історії Церкви,
Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, Україна
ORCID 0000-0002-6020-7666
r.deliatynskyi@ukr.net

ІГОР ДРОГОБИЦЬКИЙ, кандидат історичних наук, магістр
богослов'я (KUL), викладач кафедри теорії та методики
навчання, Івано-Франківський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти, Україна
ORCID 0000-0001-8718-9544
drogobutskyi@ukr.net

СВІТЛАНА СМІХ, старший викладач кафедри педагогіки і
психології, Івано-Франківський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти, Україна
ORCID 0009-0007-0432-5258
s.smikh@ifoiippo.org.ua

ОТЕЦЬ ЯКИМ ФЕЩАК ЧСВВ (1881–1920): ДИДАКТИЧНИЙ ПРИКЛАД СЛУЖІННЯ БОГОВІ ТА УКРАЇНІ

RUSLAN DELIATYNSKYI, Candidate of Historical Sciences (Ph. Dr.
(History)), Head of the Department, Department of Social and
Humanitarian Sciences of the Faculty of Theological and
Humanitarian Sciences, Researcher, Research Institute of Church
History, Ivan Zolotoustoy Ivano-Frankivsk Academy, Ukraine
IHOR DROHOBYTSKYI, Ph. Dr. (History), Mgr. Theology (Catholic
University in Lublin), Lecturer of the Department of an Theory
and Methods of Teaching, Ivano-Frankivsk Regional Institute of
Postgraduate Teacher's Education, Ukraine
SVITLANA SMIKH, senior teacher, Department of pedagogy and
psychology, methodologist of the laboratory of national
education, Ivano-Frankivsk Regional Institute of Postgraduate
Teacher's Education, Ukraine

FATHER YAKIM FESCHAK CHSVV (1881–1920): A DIDACTIC EXAMPLE OF SERVING FOR GOD AND UKRAINE

У статті проаналізовано приклад реконструкції методами біографістики і просопографії життєпису, душпастирського служіння та громадсько-культурної праці греко-католицького священника-василіянина о. Якіма Фещика на тлі розвитку історичних подій кінця XIX – другої декади XX століття, окреслено можливості використання його життєпису у методиці викладання історії та національно-патріотично-

му вихованні сучасної української молоді у XXI ст.

Ключові слова: монах, священник, Чин святого Василя Великого, часопис "Місіонар", військовий капелан, Українська Галицька Армія.

Summary. The article analyzes an example of reconstruction using biographical and prosopographical methods of the biography, pastoral ministry, and social and cultural work of the Greek-Catholic Basilian priest Fr. Yakym Feshchak against the background of the development of historical events of the end of the 19th

– the second decade of the 20th century, the possibilities of using his biography in the methodology of teaching history and national-patriotic education of modern Ukrainian youth in the 21st century are outlined.

Key words: monk, priest, Order of Saint Basil the Great, "Missionar" magazine, military chaplain, Ukrainian Galician Army.

Мета: показати приклад реконструкції методами біографістики і просопографії життєпису, душпастирського служіння та громадсько-

культурної праці греко-католицького священника-василіянина о. Якіма Фешака на тлі розвитку історичних подій кінця XIX – другої декади XX століття, окреслити можливості використання його життєпису у методиці викладання історії та національно-патріотичному вихованні сучасної української молоді у XXI ст.¹

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасні обставини новітньої російсько-української війни (2014–2024 рр.) суттєво актуалізують питання необхідності консолідації української нації у справі захисту Української держави, формуванні української національної та громадянської ідентичності. За таких умов зростає значення історичної науки й освіти, адже, як підкреслюють сучасні дослідники, саме "від якості історичної освіти залежить якість історичного мислення, історичної пам'яті, ідентичності, національної свідомості українців" (Макогончук, Голярдик, Гевко, 2022, с. 41).

Звернення педагогів до використання аналізу життєдіяльності історичних діячів на засадах біографістики та просопографії у викладанні предметів суспільно-гуманітарного циклу (історія України, всесвітня історія, світова література тощо) та національно-патріотичному вихованні молоді актуалізує зусилля науковців у напрямі активізації досліджень біографічного та просопографічного характеру (Десятинський, Єгершій, Маслій, Галян, 2022, с. 209–246). Застосування методів згаданих вище дисциплін в історичній дидактиці, на думку фахівців, "дасть чітке розуміння шляхів створення портрету історичної особистості та зможе заповнити вакуум методологічних підходів у методиці викладання історії" (Макогончук, Голярдик, Гевко, 2022, с. 44).

У цьому контексті значний дидактичний потенціал сьогодні мають приклади життєписів понад

сотні греко-католицьких священників – військових капеланів Української Галицької Армії (далі – УГА), які своїм служінням "Богові та Україні" відіграли значну роль у становленні Української держави та формуванні нації (Лебедевич, 1963, с. 81–86; Єгершій, 2009, с. 199–208). Одним із таких яскравих прикладів є життєпис "монаха-лицаря" о. Якіма (Олекси) Фешака (11.06.1881–12.02.1920), ієромонаха Чину святого Василя Великого (далі – ЧСВВ) та військового капелана УГА (Вітенко, 2021, с. 282).

Аналіз досліджень і публікацій. Особистість о. Якіма Фешака ЧСВВ вже привертала увагу як його сучасників – головного капелана УГА о. І. Лебедевича (Лебедевич, 1963, с. 86, 201–203), хорунжого УГА Д. Микитюка (Микитюк, 1958, т. 1, с. 317; 1968, т. 4, с. 150), василіянина о. І. Назарка (Назарко, 1971, с. 283–290; 1972, с. 110–115), так і пізніших дослідників – о. Д. Блажейовського (Blazheiovskiy, 2002, с. 392; Blazheiovskiy, 2004, с. 520), істориків І. Дуди та Б. Пиндуса (Дуда, Пиндус, 2008, с. 518), М. Вітенка (Вітенко, 2021, с. 282–283), які висвітлили його життєвий шлях. Однак на сьогодні, очевидно, окремі аспекти біографії цього греко-католицького священника-василіянина заслуговують актуалізації й уточнення, зокрема через залучення методів біографічних і просопографічних досліджень, та популяризації в контексті сучасних викликів національно-патріотичного виховання молоді. Застосування в дидактиці історії освітніх закладів методів біографістики і просопографії на прикладі дослідження історичного портрету о. Я. Фешака дозволить як поглибити розуміння вітчизняної минувшини кінця XIX – першої декади XX ст., так і показати яскравий приклад стратегії життєвого шляху особистості для української молоді XXI ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Життєвий шлях істо-

ричної особи науковці вивчають, як вже зазначалося, із застосуванням методів біографістики та просопографії, при цьому, слід підкреслити, просопографія спрямовує своє дослідження на поглиблення біографічних відомостей про особистість завдяки пошуку та використанню якнайбільшої кількості історичних джерел. У практиці історичної дидактики науковий метод просопографії, що "досліджує минуле через призму особистості (як минуле відбивається на формуванні особистості та, як особистість впливає на формування історії)", можна порівняти із освітньою методикою формування історичного портрету (Макогончук, Голярдик, Гевко, 2022, с. 43).

Саме тому у процесі формування портрету історичної особистості за методологією просопографії важливо дотримуватися наявності відповідно розроблених фахівцями компонентів, таких як: "... походження особи, її генеалогічне коріння, роль спадковості у формуванні певних інтелектуальних здібностей, час і місце народження, релігійна належність, підданство чи громадянство, материнська мова, родинне оточення та сімейні традиції, особливості виховання, вплив цих чинників на світогляд і ментальність особистості; освіта, здібності, схильність до навчання та певних галузей знання, мотивації у виборі професії, особливості кар'єрного зростання, участь у суспільно-політичному житті; дружнє оточення та взаємовпливи особистості і людських колективів – колег, друзів тощо; антропологічний тип особи, її зовнішність, особливості поведінки, вміння спілкуватися, манера одягатися, звички; характер, особливості внутрішнього світу, темперамент; основні віхи особистого життя та їхній вплив на професійну та творчу діяльність; фізичне та психічне здоров'я" (Томазов, 2021, с. 64; Макогончук, Голярдик, Гевко, 2022, с. 43). У такому контексті

¹ Ця стаття виконується в рамках держбюджетної комплексної теми "Реабілітована пам'ять: сторінки історії УГКЦ в особах" (державний реєстраційний номер: 0123U103003).

наукової методології просопографічного дослідження та освітньо-дидактичної методики історичного портрету спробуємо надалі розкрити життєпис о. Якіма (Олекси) Фещака.

Фещак Олекса народився 11 червня 1881 р. у селі Золотий Потік Буцацького повіту коронного краю Галичини і Володимирії Австро-Угорської імперії (нині смт. Золотий Потік Буцацького (з 2022 р. – Чортківського) району Тернопільської області) в родині заможного й національно свідомого селянина (Назарко, 1971, с. 285; Назарко, 1972, с. 111; Вітенко, 2021, с. 282).

Біографи, на жаль, іноді вказують іншу дату народження (16 червня 1881 р.) (Назарко, 1971, с. 285; Blazheiovskiy, 2002, с. 392; Blazheiovskiy, 2004, с. 520), а також не вказують імені його батька і матері, що можливо було б встановити за даними метричних книг парафії с. Золотий Потік, яка тоді, 1881 р., належала до Буцацького деканату Львівської архієпархії, а з 1885 р. – Буцацького деканату Станиславівської єпархії (Blazheiovskiy, 2002, с. 175–176). Однак, мусимо констатувати, метричні книги с. Золотий Потік до сьогодні не виявлені в архівних установах України (ДАТО, 487, 1, 173), що тимчасово унеможливорює реконструкцію генеалогічних коренів та родинного середовища. Можемо лише констатувати, що принаймні Таїнство Хрещення Олексі Фещак у ділив місцевий парох с. Золотий Потік у 1849–1885 рр. о. Григорій Боднар (1815–1885), авторитетний церковний і громадський діяч, бібліотекар деканальної бібліотеки Буцацького деканату, член москвофільських товариств імені Михаїла Качковського, "Руська Рада" і "Народний Дім" (Blazheiovskiy, 2004, с. 46; Schematismus... Archidioeceseos... Leopoliensis, 1882, s. 152; Шематизм... Архидієцезіи... Львівської, 1883, с. 205). Втім, прихильність до ідей та засад москвофільського руху ніяк не простежується у подальшій життєдіяльності Олекси Фещака. Тому суттє-

вого впливу на формування його світогляду ні о. Г. Боднар, ані його наступник, адміністратор парафії у 1885–1887 рр. о. Михайло Боднар (1847–1891) (Blazheiovskiy, 2002, с. 175–176, 274), очевидно, не справили.

Важливим етапом становлення світогляду особисті є період навчання. Середню освіту Олекса Фещак, за твердженнями біографів, почав здобувати у народній школі рідного села Золотий Потік, а потім перейшов до гімназії в Бучачі, де належав до найбільш здібних учнів (Назарко, 1971, с. 285; Вітенко, 2021, с. 282). Доречним є встановити хронологію здобуття освіти. Олекса Фещак вступив до народної школи с. Золотий Потік, очевидно, в 7-річному віці у 1888 р., а після закінчення 4-х класів, 1892 р., розпочав гімназійні студії в м. Бучач. Також слід відзначити, що місцевий парох с. Золотий Потік у 1887–1894 рр. о. Іван Обушкевич (1849–1894) (Blazheiovskiy, 2002, с. 175–176, 344), очевидно, вже через катехизацію молоді в школі значною мірою визначив світоглядні орієнтири та життєву стратегію малого Олекси Фещака, якому батьки вирішили дати можливість продовжити освіту. Крім того, варто з'ясувати статус навчального закладу гімназійного типу в м. Бучач. Очевидно, Олекса Фещак розпочав навчання 1892 р. у гімназії під опікою Чину Василіян, яку 1893 р. було закрито, а натомість на основі існуючої паралельно до того часу "цісарсько-королівської крайової школи з німецькою мовою навчання" офіційно відкрито державну гімназію "нижчого типу" з польською мовою навчання (порівн.: Лукань, ЧСВВ., 1932, с. 766; Шематизм... Епархії Станиславовскої, 1892, с. 17–18, 1894, с. 18).

Дня 31 липня 1896 р., після закінчення четвертого класу гімназії в Бучачі, Олекса Фещак у 16-літньому віці вступив до новіціату Отців Василіян при монастирі св. Онуфрія у м. Добромилі (нині Самбірського району Львівської області), де під час обличчя змінив світське

хресте ім'я Олексій на чернече ім'я Яким (Лебедевич, 1963, с. 201; Назарко, 1971, с. 285; Вітенко, 2021, с. 282). Значний вплив на такий вибір юного Олекси Фещака, як підкреслив його біограф о. І. Назарко, справив префект василіянського "конвікту" (гуртожитку при монастирі) в Бучачі для учнів місцевої гімназії о. Володимир Стех ЧСВВ (1863–1945), який згодом виконував обов'язки ігумена монастирів в с. Краснопуша та с. Улашківці, а пізніше емігрував і помер у м. Пасейк (штат Нью-Джерсі, США) (Назарко, 1972, с. 111–112; Blazheiovskiy, 2002, с. 403; Blazheiovskiy, 2004, с. 541).

Дня 6 березня 1898 р. у Добромильському монастирі Василіян новик Яким Фещак склав перші чернечі обіти, а 16 червня 1901 р. – урочисті довічні обіти ("професію великого образа") (Лебедевич, 1963, с. 201–202; Назарко, 1971, с. 285). Надалі життєвий шлях Якіма (Олекси) Фещака визначався його приналежністю до ЧСВВ, що визначило "траєкторію" його життєвого шляху – поглиблення освіти та служіння у різних ділянках чернечого, церковного та громадського життя.

Здобуття середньої освіти Яким Фещак завершив упродовж 1897–1902 рр. в гімназії та на курсі філософії при новіціаті в монастирі Василіян у Добромилі. Тоді настоятелі перервали його подальше навчання й направили на один рік до Бучача, де він був професором і префектом "конвікту" (гуртожитку). У 1903 р. брат Яким Фещак був скерований на богословські студії у василіянському монастирі в Кристинополі, де закінчив один рік навчання. Опісля його знову було повернуто до монастиря в Бучачі, де він був залучений до процесу виховання молоді. Тоді брат Яким Фещак, водночас із виконанням своїх основних обов'язки у монастирі, приватно завершив курс богослов'я (Назарко, 1971, с. 285; Назарко, 1972, с. 112; Вітенко, 2021, с. 282).

Дня 26 серпня 1907 р. в монастирі Чину Василіян в м. Бучачі брат Яким Фещак отримав рукополо-

ження на священника від Перемишльського єпископа Костянтина Чеховича (Лебедович І., 1963, с. 202). Відтак, за дозволом настоятелів Чину, о. Яким Фещак для продовження богословських студій поїхав до м. Інсбрук, де замешкав у відомому конвкті Отців Єзуїтів "Канізіанум" (Назарко, 1971, с. 285; Назарко, 1972, с. 112; Вітенко, 2021, с. 282).

У 1909 р., після повернення з Інсбруку, о. Яким Фещак став "професором" риторики і латини у василіянському ліцеї в м. Крехові. Як відзначає дослідник о. І. Назарко, "мав о. Фещак особливіший дар дуже ясного й пластичного викладу й завжди викладав з гумором, тому студенти його дуже любили" (Назарко, 1971, с. 285; Назарко, 1972, с. 112).

У 1910 р. о. Якіма Фещака, знову ж за розпорядженням настоятелів Чину, переведено до монастиря Василіян у м. Львові. Там упродовж одного року він здійснював душпастирську працю як провідник Марійського Товариства молоді та Марійського Товариства пань, яким виголошував "актуальні й модерні духовні конференції". Водночас о. Яким проповідував майже щонеділі в церкві св. Онуфрія на вулиці Жовківській, де проявив себе "блискучим бесідником, і навіть Боже слово подавав з погідним гумором", завдяки чому "притягав щораз то більше слухачів" (Назарко, 1971, с. 285; Вітенко, 2021, с. 282).

У 1911 р. настоятелі Чину додатково доручили о. Якимові Фещаку редакцію відомого часопису "Місіонар", який було засновано у 1897 р. зусиллями видатних представників ЧСВВ – о. Платоніда Філяса, проповідника-місіонера, згодом ігумена у Львові та протоігумена Чину, й о. Андрея Шептицького, тогочасного ігумена, а згодом Галицького митрополита (Назарко, 1971, с. 285–286; Вітенко, 2021, с. 282). Саме в цей час, як відзначив о. І. Назарко, "повністю заблистів письменницький, а в першу чергу полемічний таланат о. Фещака. Він виявив себе завзятим поборником

нашої "кацапщини", чи пак москвофільства, з яким у нас були нерозривно зв'язані всякі "схизматичські затії", наприклад, Сандецького і Спілки. Отець Фещак у своїх статтях не щадив теж і наших радикалів. Листкуючи (переглядаючи – Р.Д., І.Д., С.С.) зошити "Місіонаря" річників 1911–1914, за редакції о. Фещака, натрапляємо там не тільки критичні полемічні й суто релігійні статті, але на т.зв. тоді "народницьку", а навіть державницьку тематику... Подивляємо, як бистрий ум о. редактора вже тоді передбачував не одне з тих лих, які нам пізніше довелося боляче пережити. Наприклад, до сьогодні актуальна стаття п. н. "Католицька суспільна робота", або в тому ж річнику стаття про еміграцію п. н. "Заховане віри між

Фото 1. Отець Яким Фещак ЧСВВ (Назарко, 1972, с. 110; Вітенко, 2021, с. 282).

переселенцями". У наступному річнику XVII за 1913 р. уваги заслуговують такі статті: "Звідки бере ся біда і як єї зарадити?", "Робітнича молодіж". А вже перед самою Першою всесвітньою війною, в червні 1914 р., о. Фещак не боявся гостро нап'ятувати той факт, що деякі міщани в Городку під Львовом підпирали 1914 р. кандидатуру графа Скарбка до Сейму й назвав це "зрадою свого народу"... (Назарко, 1971, с. 286). Слід додати, що в

період редакторства о. Якіма Фещака часопис "Місіонар", як зауважив о. І. Лебедович, "розходився тисячами примірників на просторі Галичини й між українським населенням поза кордонами, ба навіть продістався і на терени східних українських земель..." (цит. за: Назарко, 1971, с. 286).

На початку Першої світової війни, у 1914 р., о. Яким Фещак, за порадою настоятелів Чину Василіян, зважаючи на свої попередні виступи проти москвофілів, мусив "триматися оподалік фронту", перебував деякий час у монастирях у м. Жовква (нині Львівської області), а згодом у м. Перемишль (нині Польща) (Назарко, 1971, с. 286; Вітенко, 2021, с. 282). Після захоплення російською армією Галичини о. Яким Фещак емігрував до м. Кромерж у Моравії (нині Чехія), де став духівником у тимчасовій греко-католицькій духовній семінарії для українських богословів під проводом ректора о. доктора Йосафата Коциловського ЧСВВ, пізнішого Перемишльського єпископа (Лебедович, 1963, с. 202; Назарко, 1971, с. 286–287).

Після відступу російської армії у 1916 р. о. Яким Фещак повернувся до Галичини, до м. Перемишль, де здійснював служіння на посаді катехита виділової жіночої школи Сестер Венедиктинок (Лебедович І., 1963, с. 202; Назарко І., 1971, с. 287; Вітенко М., 2021, с. 282).

У вересні 1918 р. о. Яким Фещак переїхав до м. Жовква, де невдовзі під час української національно-демократичної революції ("Листопадового зриву") разом з о. Модестом Пелехом видавав часопис "Україна" (Назарко, 1971, с. 287).

У грудні 1918 р. за власним бажанням і за дозволом настоятелів Чину Василіян о. Яким Фещак був призначений польовим духівником – капеланом УГА у межах воєнної округи Жовква – Рава Руська – Сокаль. Спершу він виконував обов'язки капелана в Жовкві, але, оскільки "урядово був полевим духовником при 9-й Белзькій бригаді", то переїхав на "постій" до м. Камінка

Струмилова, а в Жовкві його заступав о. Порфирій Боднар (1880–1958) (*Назарко, 1971, с. 287; Вітенко, 2021, с. 282*).

Відомий капелан і дослідник о. І. Лебедович так характеризує цей період життя о. Я. Фещака: "На фронті був дуже відважний. В боях під Добрачином серед розривів шрапнелів і гранат, дня 7 січня 1919 р., і серед стрільниці під Волею Висоцькою, дня 8 січня 1919 р., в часі Різдвяних Свят, ходив о. Фещак до стрільців на фронт. Завжди усміхнений зі своїм звичайним приговором – "а песя лаба". Стрільці його називали його "Монах-Лицар"..." (*Назарко, 1971, с. 287*).

Для повного розкриття портрету особистості важливими є також свідчення окремих сучасників. Зокрема, діаспорний дослідник-василіянин о. І. Назарко згадував так: "Я стрінувся з о. Фещаком під час відвороту УГА, по "Чортківській офензиві" в моєму рідному місті Тернополі. Як військовий сирота (бо мій батько був у полоні в Сибірі, а мати померла), я опинився в сирітському захисті під проводом Сестер Службниць. В 1919 р. я вже був у четвертій класі гімназії. І це одного літнього ранку до сирітського захисту прийшов якийсь священник у священничій рясі з василіянським ковнірцем, але в старшинській шинелі й шапці. Сестра Настоятелька просила мене, щоб я послужив йому до Служби Божої. Як він роздягнувся, я побачив на рукавах його рясі три золоті нашивки. По сьогодні пам'ятаю, як уважно й набожно він служив Безкровну Жертву. Після Служби Божої він попросив мене на снідання з собою і вияснив мені, що він – василіянин і польовий духовник в ранзі сотника, а називається о. Яким Фещак. І відразу, без обиняків зачалася відома "василіянська пропаганда" – він зачав мене "агітувати", щоб я вступав до Василіян. Тоді Василіяни приймали на новіціят після четвертої класи гімназії. О. Фещак, якого я скоро полюбив за його веселу вдачу, побув у Тернополі, мабуть, коло двох тижнів. Я щодня служив йому до Служби Божої, він говорив на

різні теми під час снідання, а відтак ми виходили на подвір'я, де на нього вичікувала велика громада старших хлопців, а він оповідав їм веселі жарти та різні пригоди з чернечого й вояцького життя. Він був незрівняний оповідач і мав – як німці кажуть – "гальген-гумор". Але майже кожна його розповідь мала моральний глум..." (*Назарко, 1971, с. 287–288*).

Описуючи короткий побут о. Якіма Фещака у Тернополі, о. І. Назарко згадував цікавий факт: "Уже від кількох днів по місті кружляла вістка, що в Тернополі спинився Український Уряд. Аж одного дня о. Фещак заявив, що до сирітського захисту прийде головний отаман С. Петлюра, щоб ми приготували короткий концерт на привітання Гостя. І дійсно, одного дня загостив він до нас у товаристві генералів і старшин. Сам Петлюра не був високого росту, але був кремезно збудований і з великою чуприною, що часто спадала йому на чоло. Не носив ніяких відзнак. Наш хор відспівав одну пісню, відтак був короткий привіт, потім ще декілька деклямацій і пісень, а на кінець промовив Петлюра: подякував нам, сказав, що ми "співаємо, як соловейки", що тепер кується доля України, що ми маємо виховуватися на повноцінних громадян і т. п. Петлюра говорив живо, красномовно й палко. На відхідному вручив С. Настоятельці більшу суму гривень на потреби захисту..." (*Назарко І., 1971, с. 288*).

Детально описав о. І. Назарко і відступ УГА з Галичини на Наддніпрянщину: "Після кількох днів УГА збиралася до переходу за Збруч. Дві Сестри Службниць, з призначення своїх настоятелів, мали їхати до Більча Золотого. Вони мали свою підводу й візника, а я мав їхати з ними, як провідник в дорозі. О. Фещак радив нам їхати разом з нашою армією, бо так було безпечніше для Сестер. О. Фещак мав свого обширного воза з цельтовим накриттям, мав візника і ще одного стрільця, що був дяком та паламарем. У сумному настрою виїжджала наша армія з Тернополя... Як тільки ми виїхали за місто, о. Фе-

щак запросив мене перейти з візка Сестер до його "буду", як він казав, бо Сестри ще не потребували провідника. Крім часу, призначеного на проказання його часослова й інших молитов, ми весь час балакали вдвійку. О. Фещак хотів, мабуть, пізнати освітній рівень воєнної молоді. І скоро зорієнтувався, що я був слабкий у математиці й фізиці, а мав замилювання до української історії та літератури. Під вечір ми прибули до Скалата, де о. Фещак і Сестри заїхали на подвір'я українського пароха – о. Антона Онуферка, якого син Ярема (пізніше теж священник, що перед кількома роками помер у США) був моїм шкільним товаришем з тої самої класи. Ми повечеряли й переночували на приходстві, а наступного дня я ще востаннє послужив о. Фещакові до Служби Божої, а відтак він узяв мене з собою до стрільців. На великому вигоні стрільці купували коней, направляли вози, а сумні старшини стояли з боку й покурювали. Коли старшини побачили о. Фещака, всі радо його поздоровили, окружили півколом, а один сказав: "Пан-отче, розкажіть щось веселіше, а то серце ние... Чи вернемось ми ще на свою рідну землю?". О. Фещак почав їх потішати, піднімати на душі, а відтак добру годину оповідав такі веселі анекдоти й жарти, що старшини сміялися до сліз. Тоді я побачив, як вони любили свого полевого духовника. Ще перед полуднем ми опускали Скалат. За містом ми мусіли розпрощатися, бо УГА їхала на Підволочиська, а ми з Сестрами на Ланівці – Більче. Коли ми прощалися з о. Фещаком, він поцілував мене в чоло і сказав: "Малий, а не забудь про Василіян". І я не забув. Але щойно після двох років (1922) з сьомої гімназійної класи я вступив до новіціяту в Крехові. Там, з немалим смутком, я довідався, що о. Фещак помер 1920 р. на тиф у Чечельнику" (*Назарко, 1971, с. 288–289*).

Важливими для розуміння подій того часу є свідчення безпосереднього сучасника о. Якіма та очевидця – капелана о. І. Лебедовича: "З о. Фещаком я стрінувся під час

відвороту УГА по "Чортківській офензиві". Він приготував мене на відхід до вічності, сповідав і уділяв св. Тайну Єлеопомазання. По переході за Збруч стрічався я знову час від часу з о. Фецаком, а вже часто в Вінниці, місці нашого постою. По смерті о. Петра Кашуби (дня 6 грудня 1919 р.), полевого духовника при команді 1-го корпусу, і по його похороні в Вінниці, о. Фецак перебував провід духовенства 1-го корпусу. Часто навідувався до мене, до шпиталю 1-го корпусу в Вінниці, переповненого хворими на тиф. В кінцевих днях грудня 1919 р. під напором большевиків війська УГА залишили Вінницю. Виїхала також команда 1-го корпусу на полудневий схід, в сторону Балти. Команда 1-го корпусу примістилася в Чечельнику. Там був також о. Фецак і я з ним зустрічався. В Чечельнику захворів о. Фецак на тиф і я уділив йому Св. Тайни. Тим часом Команда полку переїхала в Балту. Був то час злуки УГА з большевиками. В Чечельнику осталась частина обозу і під наглядом старшини-приятеля остав і о. Фецак. Я змушений був виїхати також у Балту. Небавом прийшла телефонічна відомість, що чесне серце о. Фецака не витримало кризи і він помер 12-го лютого 1920 р. в Чечельнику. Повідомлений про смерть, виїхав я з Балти до Чечельника, щоби зарядити похорон і повідомити полкових духовників 1-го корпусу..." (Лебедович, 1963, с. 202–203).

Дослідник о. І. Назарко зазначив, що "Василіянська 'Книга померлих' подає дату смерті о. Фецака 11 лютого – Die XI. Februarii, anno 1920", проте, на його думку, "дата, подана о. Лебедовичем, нам видається певніша, бо її подає майже учасник і очевидець" (Назарко, 1971, с. 290).

Очевидець і пізніший дослідник о. І. Лебедович так описував похорон о. Я. Фецака: "На похорон приїхали майже всі священники з частин 1-го корпусу. Тіло спровадили ми до католицької церкви, біля якої викопано гріб. По Службі Божій над гробом сказав проповідь о. Теодор Чайківський, польовий духовник 6-го

Фото 2. Надгрібна таблиця на могилі о. Яким Фецака в с. Чечельник Гайсинського району Вінницької області (Чечельник. Парафія св. Йосипа Обручника Пречистої Діви Марії. Фотогалерея... <https://chechelnyk.ofm.org.ua/cemetery/>).

полку. На дворі мороз і снігова заметіль. Холодна могила української землі прийняла у свої обійми тіло Духовника-Лицаря, який жде на хвилину, коли ясне сонце свободу знову зніметься над Україною, а дух о. Я. Фецака привітає нових лицарів вже вільної об'єднаної Української Держави..." (Назарко, 1971, с. 290).

На основі наявних свідчень можемо констатувати, що о. Яким Фецак помер 12 лютого 1920 р. у м. Чечельник (нині смт. Чечельник Гайсинського району Вінницької області), де й похований біля католицької церкви св. Йосипа (Вітенко, 2021, с. 282).

Висновки та перспективи дальших досліджень. Життєвий приклад о. Яким Фецака, який виявив стійку життєву позицію на шляху свого служіння Богові та Україні, може стати доброю дидактичною базою під час вивчення історії України в закладах загальної середньої освіти, зокрема у процесі засвоєн-

ня тем "Україна під час Першої світової війни" та "Українська національно-демократична революція 1917–1921 рр."

Крім цього, заслуговує на увагу також розробка методичних рекомендацій щодо використання біографії цього "монаха-лицаря" у якості "ілюстративного матеріалу" для реалізації виховної роботи із підростаючим поколінням спрямованої на формування належної національно-патріотичної свідомості та відповідної громадянської позиції.

Важливим та актуальним є напрацювання відповідних матеріалів із оперттям на аналіз душпастирського служіння о. Яким Фецака у лавах УГА та їхнє використання у сфері розвитку інституту військових капеланів у структурі Збройних Сил України.

Перспективним напрямком дослідження цієї проблеми може бути виявлення нових історичних джерел про його життя та діяльність, які допоможуть сформувати цілісний просопографічний портрет особистості о. Яким Фецака.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Вітенко, М. (2021). Фецак Яким-Олекса. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія: До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Т. 4: Т-Я. Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 282–283.
- Греко-католицькі повітові управління Тернопільського краю Галицького намісництва, з 1921 року Тернопільського воєводства (1745–1912, 1920–1946 рр.). Державний архів Тернопільської області (ДАТО), фонд 487, опис 1, 173 арк. URL <https://archives.te.gov.ua/media/documents/e-arhiv/2024/8/804-03494729-t-f-w-F487-1.pdf>.
- Делятинський, Р., Єгрешій, О., Маслій, О., Галян, Т. (2022). Біографічний словник духовенства Станіславівської (Івано-Франківської) єпархії – митрополії Української Греко-Католицької Церкви (1885–2020): обґрунтування наукового

проекту та перші біографи на літературі "А", частина 1. Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого УГКЦ. Богослов'я. Філософія. Історія, 17, 209–246. DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2022.17.16>.

4. Дуда, І., Пиндус, Б. (2008). Фе-щак Олекса. Тернопільський енциклопедичний словник: у 4 т. Т. 3: П-Я. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний комбінат "Збруч", 518.

5. Єгreshій, О. (2009). Греко-католицьке духовництво в умовах ЗУНР: роль у формуванні органів влади, творенні українського війська. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, 18, 199–208. URL <https://www.inst-ukr.lviv.ua/files/20/02-10Egershyi.pdf>.

6. Лебедович, І. (1963). Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріали до історії). Вінніпег.

7. Лозинський, М. (2004). Часопис "Місіонар" – друкований апостол українського народу (1897–1944). Вісник Львівського університету, 25, 330–333.

8. Лукань, Р., ЧСВВ. (1932). Причинки до історії Буцацьких шкіл. Записки Чину Святого Василя Великого, IV (3–4), 759–772. URL https://www.academia.edu/44314811/o_Roman_Lukan_Zapiskos_CSVV.

9. Макогончук, Н. В., Голярдик, Н. А., Гевко, О. В. (2022). Методологічні підходи до побудови портрету історичної особистості та їх використання в дидактиці історії. Інноваційна педагогіка, 51, 2, 41–45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.2.7>.

10. Микитюк, Д. (1958). Українська Галицька Армія: У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях 1918–1920 рр. Матеріали до історії. Т. 1. Вінніпег: Вид-во "Канадійського Фармера".

11. Микитюк, Д. (1968). Українська Галицька Армія: У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях 1918–1920 рр. Матеріали до історії. Т. 4. Вінніпег: Вид-во "Канадійського Фармера".

12. Назарко, І. (1971). Василян

– лицар: о. Яким Фещак ЧСВВ (1881–1920). Записки ЧСВВ, 7 (13), (1–4), 283–290. URL <https://diasporiana.org.ua/periodika/9941-zapiski-chsvv-1971-ch-7-13/>.

13. Назарко, І. (1972). Лицар у чернечій рясі. Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк – Лондон – Париж – Сідней – Торонто, 1972, 110–115.

14. Томазов В. В. (2021). Просопографія: дисциплінарний статус і дослідницькі можливості. Українська біографістика, 22, 55–71. DOI: <https://doi.org/10.15407/ub.22.055>.

15. Чечельник. Парафія св. Йосипа Обручника Пречистої Діви Марії. Фотогалерея. Орден Братів Менших в Україні. Провінція святого Архангела Михаїла. URL <https://chechelnyk.ofm.org.ua/cemetery/>.

16. Шематизмъ всечестного клира Митропол. Архидієцезіи греко-католической Львівської на рік... (1883). Львів: Изъ типографіи Ставропигійского Института. URL https://chtyvo.org.ua/authors/Shematzym_Lvivskoi_arkhyieparkhii/1883_rik/.

17. Шематизмъ всего клира греко-католической Епархіи Станиславовской на рок Божій... (1892, 1894). Въ Станиславовѣ: зъ печатнѣ І. Данкевича, Накладом Кліра Епархіального. URL <https://dlibra.kul.pl/dlibra/publication/16096#structure>.

18. Blazheiovskiy, D. (2004). Historical schematism of the Lviv Archdiocese (1832–1944). Volume 2: Clergy and religious congregations. Lviv – Kyiv: KM Academy.

19. Blazheiovskiy, D. (2002). Historical scheme of the Stanislavivsk (Ivano-Frankivsk) eparchy from its foundation to the beginning of the Second World War (1885–1938). Lviv: Missioner.

20. Schematismus universi venerabilis cleri Archidioeceseos Metropolitanae graeco-catholicae Leopoliensis pro anno Domini 1881. Leopoli: Typographia Instuti Stauropigiani. URL <https://dlibra.kul.pl/dlibra/publication/16186/edition/14634>.

REFERENCES

1. Vitenko, M. (2021). Feshchak

Yakym-Oleksa. Western Ukrainian People's Republic 1918–1923. Encyclopedia: To the 100th anniversary of the formation of the Western Ukrainian People's Republic. Volume 4: T-Y. Ivano-Frankivsk: Manuscript-Lviv, 282–283.

2. Greek-Catholic district administrations of the Ternopil region of the Galician viceroyalty, from 1921 of the Ternopil voivodeship (1745–1912, 1920–1946). State archive of Ternopil region, fund 487, description 1, 173 sheets. URL <https://archives.te.gov.ua/media/documents/e-arhiv/2024/8/804-03494729-t-f-w-F487-1.pdf>.

3. Deliatynskiy, R., Yehreshii, O., Maslii, O., Halian, T. (2022). Biographical Dictionary of the Clergy of the Stanislaviv (Ivano-Frankivsk) Eparchy – Metropolis of the Ukrainian Greek Catholic Church (1885–2020): justification of the scientific project and the first biographies on the letter "A", part 1. The Good Shepherd: scientific bulletin of the Ivano-Frankivsk Academy of Ivan the Golden-eared UGCC. Theology. Philosophy. History, 17, 209–246. DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2022.17.16>.

4. Duda, I., Pyndus, B. (2008). Oleksa Feshchak. Ternopil encyclopedic dictionary: in 4 vols. Vol. 3: P-Y. Ternopil: Zbruch Publishing and Printing Plant, 518.

5. Yegreshiy O. (2009). Greek-Catholic clergy in the conditions of the ZUNR: role in the formation of authorities, creation of the Ukrainian army. Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood, 18, 199–208. URL <https://www.inst-ukr.lviv.ua/files/20/02-10Egershyi.pdf>.

6. Lebedovych, I. (1963). Field priests of the Ukrainian Galician Army: On the 45th anniversary of participation in the Liberation Games (Materials for history). Winnipeg.

7. Lozynskiy, M. (2004). The magazine "Missionar" is a printed apostle of the Ukrainian people (1897–1944). Bulletin of Lviv University, 25, 330–333.

8. Lukan, R., ChSVV. (1932).

Reasons for the history of Buchach schools. *Notes of the Order of Saint Basil the Great*, IV (3–4), 759–772. URL https://www.academia.edu/44314811/o_Роман_Лукань_ЧСБВ_Прийнятий_випуск_записок_ЧСБВ.

9. Makohonchuk, N. V., Holiardyk, N. A., Hevko, O. V. (2022). Methodological approaches to building a portrait of a historical personality and their use in history didactics. *Innovative pedagogy*, 51, 2, 41–45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.2.7>.

10. Mykytiuk, D. (1958). Ukrainian Galician Army: On the 40th anniversary of its participation in the liberation contests of 1918–1920. Materials for history. T. 1. Winnipeg: Issue of "Canadian Farmer".

11. Mykytiuk, D. (1968). Ukrainian Galician Army: On the 40th anniversary of its participation in the liberation contests of 1918–1920. Materials for history. T. 4. Winnipeg: Issue of "Canadian Farmer".

12. Nazarko, I. (1971). Basilian – knight: Fr. Yakym Feshchak ChSVV (1881–1920). *Notes of ChSVV*, 7 (13),

(1–4), 283–290. URL <https://diasporiana.org.ua/periodika/9941-zapiski-chsvv-1971-ch-7-13/>.

13. Nazarko, I. (1972). A knight in a monk's robe. Buchach and Buchachchyna: Historical-memoir collection / Editorial board: M. Ostroverha and others. New York – London – Paris – Sydney – Toronto, 1972, 110–115.

14. Tomazov, V. V. (2021). Prosopography: Disciplinary status and research opportunities. *Biographistica Ukrainica*, 22, 55–71. DOI: <https://doi.org/10.15407/ub.22.055>.

15. Chechelnik Parish of St. Joseph the Bridegroom of the Most Pure Virgin Mary. Photo gallery. Order of Friars Minor in Ukraine. Province of Saint Michael the Archangel. URL <https://chechelnyk.ofm.org.ua/cemetery/>.

16. Schematism of the venerable clergy of Mitropol. Archdiocese of Greek-Catholic Lviv for the year... (1883). Lviv: Publishing House of the Stavropygius Institute. URL https://chtyvo.org.ua/authors/Shematyzm_Lvivskoi_arkhyeparkhii/

1883_rik/.

17. Schematism of all the clergy of the Greek-Catholic Eparchy of Stanislaw for the year of God... (1892, 1894). In Stanislawov: printed by I. Dankevich, published by the Episcopal Clergy. URL <https://dlibra.kul.pl/dlibra/publication/16096#structure>.

18. Blazheiovskyi, D. (2004). Historical schematism of the Lviv Archdiocese (1832–1944). Volume 2: Clergy and religious congregations. Lviv; Kyiv: KM Academy.

19. Blazheiovskyi, D. (2002). Historical scheme of the Stanislavivsk (Ivano-Frankivsk) eparchy from its foundation to the beginning of the Second World War (1885–1938). Lviv: Missioner.

20. Schematismus universi venerabilis cleri Archidioeceseos Metropolitanae graeco-catholicae Leopoliensis pro anno Domini 1881. Leopoli: Typographia Instuti Stauropigiani. 288 s. URL <https://dlibra.kul.pl/dlibra/publication/16186/edition/14634>.

Стаття надійшла 02.11.2024 р.